

Aulis Tynkkynen

Loviisa – hyvä pikkukaupunki paremmaksi.

Kirjoituksia Loviisan kaupungin historiasta ja kehittämisestä
sekä Loviisan sukulaisuudesta Helsingin kanssa.

© 2024 Aulis Tynkkynen

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-7100-6

Aulis Tynkkynen

LOVIISA

HYVÄ PIKKUKAUPUNKI PAREMMAKSI

*Kirjoituksia Loviisan kaupungin historiasta ja
kehittämisestä sekä Loviisan sukulaisuudesta
Helsingin kanssa*

Artikkeleita vuosilta 2002–2024

SISÄLLYSLUETTELO

LUKIJALLE s. 5

LOVIISAN SANOMAT s. 8

MARKKINOITA LOVIISAN TORILLA JO 250 VUOTTA (2002)

AUTONOMIAN AJAN ARKKITEHTUURI LOVIISASSA (2008) s. 43

LOVIISAN SANOMAT 2016–2017 s. 57

LOVIISAN JA HELSINGIN KYTKENNÖISTÄ (2016)

LOVIISAN JA HELSINGIN ESPLANADIT (2016)

LOVIISAN SISÄÄNTULOTIET JA BULEVARDISOINTIMUOTI (2016)

CHIEWITZIN LOVIISA JA ENGELIN HELSINKI (2016)

EKELUNDIT LOVIISASSA JA HELSINGISSÄ (2017)

MONI KÄRKIARKKITEHTI LOVIISAN JA HELSINGIN AKSELILLA (2017)

KADUNNIMET KERTO VAT LOVIISASSA JA HELSINGISSA SAMOJA JA ERI TARINOITA (2017)

LOVIISAN JA HELSINGIN SUURTORIT (2017)

LOVIISAN JA HELSINGIN UUDET TORIT VALLAN JA HENGEN KUNNIAKSI (2017)

LOVIISAN SANOMAT 2021 s. 121

LOVIISAN KUNINGATTARENKATU JOPA ESIMERKKI PIKKUKAUPUNGEILLE? (2021)

LOVIISAN JOULU 2018-2023 s. 130

LOVIISAN KOLME KAUPUNKIA RUOTSINVALLAN AIKAAN (2018)

LOVIISAN SUOLATORI JA LAIVASILTA (2019)

AOTEAROAN KATETUISTA JALKAKÄYTVISTÄ ESIMERKKIÄ LOVIISAN KESKUSTAAN? (2020)

HYVÄ PIKKUKAUPUNKI PAREMMAKSI (2021)

PYÖRÄILY NOUSUUN: LASTEN EHDOILLA, TERVEYDEN JA MATKAILUN HYVÄKSI! (2022)

HYVÄ LASTEN KAUPUNKI PAREMMAKSI (2023)

UUSIMAAN LOVIISA-PAINOS JA ITÄVÄYLÄ s. 177

LOVIISAN ESPLANADI UUTEEN AIKAAN! (2024)

LUKIJALLE

Olen tähän kirjaan koonnut vielä kohtalaisen tuoreita Loviisan kaupunkisuunnitteluun, arkkitehtuuriin ja historiaan liittyviä artikkeleitani, joita on julkaistu pääosin *Loviisan Sanomissa* ja Loviisan Lions Klubin joululehdessä *Loviisan joulu*.

Loviisan Sanomiin kirjoitin laajahkon kaksiosaisen jutun torikaupasta vuonna 2002, kun Loviisan markkinat täytti 250 vuotta. Aloitan tämän kirjan sillä. Vuonna 2008 sain pitää Wanhassa Wara Parempi -tapahtumassa esitelmän aiheesta *Autonomian ajan arkkitehtuuri Loviisassa*. Siitä tehdyn, aiemmin julkaisemattoman artikkelin olen liittänyt tähän kirjaan seuraavaksi.

Systemaattisemman kirjoittamisen aloitin vuonna 2016, kun eläköitymiseni ympäristöministeriöstä (YM) alkoi olla näköpiirissä. Näkökulma syntyneessä Loviisan Sanomien juttusarjassa oli Helsingin ja Loviisan vertailu. Loviisan joulu on sitten julkaissut juttujani vuosittain 2018 alkaen, ja ne ovat kirjan loppupäässä. Kaupunkipuistoihin, erityisesti Esplanadeihin, palaan kirjan lopussa vielä uudella, paikallisissa lehdissä helmikuussa 2024 julkaistulla artikkelilla LOVIISAN ESPLANADI UUTEEN AIKAAN!

Marraskuussa 2023 julkaisin pääasiassa *Rakennettu ympäristö* -lehteen 2000-luvulla kirjoittamiani kaupunkikeskustoihin keskittyneitä artikkeleitani erillisenä kirjana *Eläviin keskustoihin*. En ole lähtenyt poistamaan tämän kirjan mahdollisia päällekkäisyyksiä sen kanssa.

Hieman suhteestani Loviisaan. Vapulta 1991 aloitin 37-vuotiaana työni Loviisan kaupunginarkkitehdin virassa, johon

oli yhdistetty juuri perustetun teknisen palvelukeskuksen päällikön tehtävä. Tekninen keskus käsitti noin 150 työntekijää, ja siihen kuului muun muassa pelastuslaitos, hetken aikaa myös sähkölaitos. 1990-luvun lama painoi heti päälle, ja murroksesta selviäminen oli vaativaa työtä koko palvelukeskuksen osalta. Kaupungin kasvu oli kuitenkin pysähtynyt, ja uusien alueiden kaavoitusta ei juurikaan tarvittu. Kaupunginarkkitehdin työssä huomio kiinnittyi muun muassa olevan rakennetun ympäristön kehittämiseen ja käytössä olevien toimitilojen tiivistämiseen.

Viranhoidon ohella jatkoin tutkimustyötäni, jossa tärkeänä olivat aluksi keskeneräiset lisenssiaatin opinnot. Ne keskittyivät arkkitehtien asemaan ja kaupunkikeskustojen tilanteeseen pienissä ja keskisuurissa kaupungeissa. Sain työni *Arkkitehti kaupunkikeskustan suunnittelijana* valmiiksi 1994. Senkin julkaisin kirjana hiljattain eli marraskuussa 2023.

Jatkoin heti väitöskirjan suuntaan käyttäen hyväksi Loviisan antoisaa historiallista ympäristöä, josta kirjoittelinkin jonkun verran jo 1990-luvulla¹. Väitöskirjassani *Tori ja pikkukaupunki*, joka valmistui 2007 oltuani jo monta vuotta YM:n palveluksessa, kohde oli tarkentunut Esplanadiin ja erityisesti Raatihuoneentoriin.

Olen asunut koko- tai osa-aikaisesti Loviisassa pian 33 vuotta osallistuen kaupungin elämään vaihtelevassa määrin ja mahdollisuuksien mukaan. Asuminen on joka tapauksessa

¹ Loviisan kaupunginarkkitehtina ollessani kaupunki julkaisi pari kaupunkiin liittyvää tekemääni vihkosta, *Kävelykierros Loviisassa* sekä *Loviisan torit ja aukiot*. Vuosien saatossa olen myös pitänyt lukuisia esitelmiä Loviisasta, esimerkiksi Loviisan Wanhat Talot -tapahtuman yhteydessä ja oppitunteina Loviisan oppaille.

antanut hyvän näköalan katsella kaupungin kehitystä aluksi kuntavirkamiehen näkökulmasta, sittemmin valtioneuvoston virkamiehenä ja lopuksi osa-aikaisia pikkuhommia tekevänä eläkeläisenä.

Tähän kirjaan ehti juuri ja juuri myös tieto siitä, että Loviisan kaupunki on ensimmäisen kerran ollut mukana kaupunkikeskustan elinvoimalaskennassa, jota on tehty Suomen kaupungeista Elävät kaupunkikeskustan ry:n (EKK) puitteissa kehitetyn mallin mukaisesti². Laskenta antaa osaltaan tietopohjaa kaupungin kehittämiseksi. Hankkeen toteuttajan Martti Wilhelmsin mukaan Loviisan vartin keskusta tarvitsee lisää asukkaita ja päivittäistavarakauppaa, ja Esplanadipuiston keskustaa jakava vaikutus olisi käännettävä yhdistäväksi voimaksi.

En ole juuri korjaillut aikanaan julkaistuja tekstejäni muuten kuin kirjoitusvirheiden osalta, mutta kuvitus saattaa hieman poiketa alkuperäisistä artikkeleista.

vuoden 2024 maaliskuussa

² TietojärjestelmäPalvelu Salokorpi Oy.

MARKKINOITA LOVIISAN TORILLA JO 250 VUOTTA 30.7.2002.

Loviisan Sanomat (LS) 13. ja 20.8.2002.

Markkinat ovat ikivanha kaupankäynnin muoto ja sosiaalinen tapahtuma. Suomessakin ne alkoivat saada virallisia muotoja jo keskiajalla maan siirtyessä vähitellen Ruotsin valtakunnan osaksi ja samalla katolisen kirkon uskonnolliseen vaikutuspiiriin. Markkinat yhdistyivät sekä ajallisesti että paikallisesti uskonnollisiin juhlapäiviin: oli tarkoituksenmukaista käydä kauppaa kirkkojen tuntumassa silloin, kun kansaa oli paljon koolla.³ 1300-luvun puolivälissä ns. Maunu Eerikinpojan maanlaissa kaupungit velvoitettiin rakentamaan tori, jolle talonpoikien piti tuoda kauppatavaransa myytäväksi.⁴ Vuonna 1622 säädettiin maatulli eli ns. pikkutulli, jonka mukaan kaupunkiin tuotavista tavaroista perittiin valtiolle n. 3 % tulli⁵, vuodesta 1686 alkaen peräti 25 %⁶. Toripakko 1638 edellytti kaiken kaupan käymistä torilla⁷. Vuoden 1734 Ruotsin valtakunnan laissa maalla sallittiin vain hevoskauppa⁸.

Kaupan säätelyn ensisijaisena tavoitteena oli ennen muuta varmistaa verojen kanto kruunulle, ja verorahojen saaminen

³ Gardberg C.J. 1981, 26.

⁴ Vainionpää 1994, 13–14.

⁵ Heinonen 1996.

⁶ Nikula 1981, 245.

⁷ Lilius 1980, 212.

⁸ Vainionpää 1994, 36–37.

olikin 1600-luvulle saakka maalaisten kaupallinen intressi markkinoilla. Tuolloin alettiin kuitenkin myös ostaa kruunun mielestä tarpeetonta tavaraa samalla kun juopottelu markkinoilla yleistyi.⁹

Markkinoita oli ns. yleisiä ja yksityisiä. Yksityiset markkinat olivat paikallisten kauppiaiden monopoli, yleisille saivat myös muiden kaupunkien kauppiaat osallistua. Vuoden 1650 säännön mukaan kussakin kaupungissa olisi pitänyt järjestää vähintään yhdet yleiset markkinat, mutta sääntöä ei täysin noudatettu¹⁰. Paikallisilla kauppiailla oli ymmärrettävä intressi pitää monopolia yllä omilla paikkakunnillaan.

Kauppiaat järjestivät markkinoita myös maaseudulla. Niihin liittyi sama kysymys yleisyydestä ja yksityisyydestä kuin kaupunkien markkinoihin, eli eri kauppiaat pyrkivät mielellään monopoliasemaan. Vastaavasti valtio näyttäisi suosineen yleisiä markkinoita – ehkä kilpailun ja sitä kautta ”oikeamman” hinnanmuodostuksen edistämiseksi. Markkinathan olivat tapahtuma, jossa erityisesti maataloustuotteiden hinnat määräytyivät.¹¹ Kauppiaiden monopolipyrkimyksiin liittyi talonpoikien sitominen vakituiseksi asiakkaiksi ns. majamiesjärjestelmän kautta. Myös tämä rajoitti kilpailua ja oikeata hinnanmuodostusta, ja valtiovalta pyrki estämään sen, joskin huonolla menestyksellä.¹² Esimerkiksi Loviisassa majamiesjärjestelmästä päästiin lopullisesti eroon vasta 1860-luvulla¹³.

⁹ Heinonen 1996.

¹⁰ Vainionpää 1994, 30–34.

¹¹ Heinonen 1996.

¹² Vainionpää 1994, 39–42.

¹³ Sirén 1995, 19.

Maakauppa vapautui asteittain. Karjalan rahvas sai viedä naapurinsa tavaraa markkinoille vuodesta 1774. Vuonna 1775 vapautettiin vilja- ja perunakauppa, vuosisadan vaihteessa mm. salpietarin kauppa¹⁴. Kauppapiirit lakkautettiin 1779¹⁵, ja vuonna 1788 toteutettiin ns. Kustaa III:n markkinauudistus, jonka mukaan yksityiset markkinat muutettiin vapaamarkkinoiksi ja markkinoilta toisille kiertävät kauppiaat tulivat mahdollisiksi¹⁶. Uudistuksen mukaan markkinat tuli pitää mieluummin kaupungeissa, mutta myös maalaismarkkinat sallittiin vähintään 60 km:n etäisyydellä kaupungista¹⁷. Pikkutulli lopetettiin vuosina 1808 ja 1812¹⁸. Maakauppa tuli mahdolliseksi suolaa ja rautaa sekä kiinteitä myymälöitä lukuun ottamatta 1842¹⁹, 1859 sallittiin maaseudun kaupat yli 50 km:n etäisyydellä kaupungeista; kaksi vuotta myöhemmin etäisyysvaatimus pieneni 10 km:iin²⁰. Vuoden 1868 elinkeinoasetus lakkautti ammattikunnat ja osittain kaupan jaon eri ryhmiin²¹, ja vuonna 1879 tuli voimaan ”täydellinen elinkeinovapaus”²².

Markkinoiden asemaan vaikutti myös liikenneolojen kehitys. Toisaalta kauppiaat pääsivät paremmin maaseudulle, mutta maalaistenkin kulku kaupunkeihin helpottui. Jo 1800-luvun vaihteessa tieverkostoa parannettiin merkittävästi²³. Rautatiet olivat myöhemmin monilla paikkakunnilla markkinoidenkin

¹⁴ Mauranen 1980, 444.

¹⁵ Ranta 1980, 284.

¹⁶ Vainionpää 1994, 44.

¹⁷ Nikander 1930, 211.

¹⁸ Nikula 1981, 246.

¹⁹ Vainionpää 1994, 52.

²⁰ Vainionpää 1994, 52–53.

²¹ Mauranen 1980, 443 ja 447.

²² Vainionpää 1994, 53.

²³ Vainionpää 1994, 57.

Olen tähän kirjaan koonnut Loviisan pikkukaupungin kaupunkisuunnitteluun, arkkitehtuuriin ja historiaan liittyviä artikkeleitani, joita on julkaistu 2000-luvulla, pääosin 2016 jälkeen muun muassa Loviisan Sanomissa ja Loviisan Lions Klubin joululehdessä "Loviisan jouluku". Artikkeleissa pohditaan Loviisan kehittämismahdollisuuksia, mutta tarkastellaan myös Loviisan ja Helsingin historiallista sukulaisuutta.